

“Translato- Küreselleşme Çağında Fransa’da Çeviri Piyasası”na Bakış

Aperçu de « Translato-Le marché de la traduction en France à l’heure de la mondialisation » [“Translato: The translation market in France in the era of globalization”]

An Overview of “Translato: The translation market in France in the era of globalization”

Translato-Le marché de la traduction en France à l’heure de la mondialisation, Gisèle Sapiro, Paris:CNRS-éditions, 2008, 427p. ISBN: 978-2-271-06729-6

Zuhal Emirosmanoğlu¹

Anahtar kelimeler

Sosyal bilim çevirisi, çeviri piyasası, yayıncılık alanı, çeviri sosyolojisi, Bourdieu

Mots-Clés

Traduction en sciences sociales, marché de la traduction, champ éditorial, sociologie de la traduction, Bourdieu

Keywords

Translation of social sciences, translation market, editorial field, sociology of translation, Bourdieu

Türkçe çevirisi bulunmayan *Translato- Le marché de la traduction en France à l’heure de la mondialisation* [*Translato - Küreselleşme çağında Fransa’da çeviri piyasası*] Fransa Bilimsel Araştırma Merkezi CNRS Yayınları tarafından 2008 yılında Kültür ve toplum dizisini yöneten Gisèle Sapiro editörlüğünde yayımlanmıştır. Sapiro CNRS’te araştırma direktörü, Sosyal ve Beşerî Bilimler Yükseköğretim Okulu EHESS’te öğretim üyesidir. 1990 yılında Tel-Aviv Üniversitesinde Itamar Even-Zohar’la yüksek lisans tezini ve EHESS’te ise doktorasını Pierre Bourdieu’yle yapmıştır. 1994 yılında doktora tez savunma jürisinde Bourdieu ve

Başvuru/Submitted: 30.04.2023 • **Kabul/Accepted:** 05.05.2023

Sorumlu yazar/Corresponding author: Zuhal Emirosmanoğlu (Dr. Öğr. Üyesi), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Fransızca Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye. E-posta: zuhalkaraca@istanbul.edu.tr ORCID: 0000-0002-7545-5398

Atıf/Citation: Emirosmanoğlu, Z. (2023). “Translato- Küreselleşme Çağında Fransa’da Çeviri Piyasası’na Bakış [Gisèle Sapiro tarafından yayına hazırlanan “Translato-Le marché de la traduction en France à l’heure de la mondialisation” başlıklı kitabın değerlendirmesi]. *İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi - Istanbul University Journal of Translation Studies*, 18, 251-254.

<https://doi.org/10.26650/iujts.2023.1290352>

Even-Zohar birlikte yer almıştır. Sapiro’nun, Bourdieu’nün fikirlerin uluslararası dolaşım araştırma perspektifiyle edebiyat, kültür ve ‘entelektüeller’ sosyolojisi alanlarında gerek sosyal bilimlerin gerekse edebiyat çevirilerinin uluslararası dolaşımı üzerine çok sayıda sosyolojik saha araştırması bulunmaktadır. Türkçede *Edebiyat Sosyolojisi* başlıklı kitabı yayımlanmıştır.¹

Kitabın başlığında yer alan “*Translatio*” Latince ‘karşıya taşımak’, ‘aktarmak’ anlamlarına gelmektedir. ‘*Translatio studii*’ (‘bilginin aktarımı’) denildiğinde örneğin Orta Çağ’da emperyal egemenliğin hareketini tanımlayan ‘*translatio imperii*’yle yakından bağlantısı vurgulanmaktadır. Bu yönüyle kitabın başlığı diller ve kültürler arası dengeleriyle çevirilerin dolaşım hareketini vurgulayarak başlıyor. Kitapta yer alan araştırmalar (CSE) Avrupa sosyoloji merkezinde Paris- Panthéon- Sorbonne Üniversitesi ve EHESS ile CNRS’in yürüttüğü kolektif bir saha soruşturmasının sonuçlarını sunuyor. Bu kitapta yer alan bazı alt başlıklardaki araştırmalar daha önce “Avrupalı bir sosyal bilimler uzamı” ve yayıncılığın küreselleşmesindeki kısıtlılıklar üzerine düzenlenen seminer ve yayınlarda yayımlanmış. Araştırmacı ekibinde Gisèle Sapiro’nun koordinasyonunda istatistiki analizleri de yapan Anaïs Bokobza ile Johan Heilbron, Iona Popa, Sandra Poupaud, Richard Jacquemond, Hervé Serry ve çeviri sosyolojisi çalışmalarıyla tanıdığımız Yves Gambier yer alıyor. Ayrıca saha soruşturmalarında anket, veri ve analiz çalışmaları için çok daha kalabalık bir araştırma ekibi çalışmış.

432 sayfalık bu kitap, giriş ve sonuç yazısı hariç 3 bölümden oluşuyor. Araştırmalar birinci bölümde 4, ikinci bölümde 6 ve üçüncü bölümde 4 olmak üzere toplam 14 alt başlık altında sınıflandırılmış. Giriş bölümünde sorulan temel soru, küreselleşmenin uluslararası kültürel alışverişi kolaylaştırdığı mı yoksa belli bir kültürel hegemonyanın eşlik ettiği bir ekonomik emperyalizme mi yol açtığı sorusu. Bu soruya getirilecek yanıtta çeviri piyasasının oldukça verimli bir gözlem sahası olmasından hareket edilirken, kültürel ürünlerin sosyolojisi açısından yayıncılığın kültürel, siyasi ve ekonomik çıkarların bir araya geldiği bir evren olduğu vurgulanmış.

1. Bölüm, çevirilerin akışı ve diller arası hiyerarşiler başlığı altında verilerin nasıl inşa edildiğini ayrıntılarıyla açıklıyor. Böylesi büyük çaplı bir araştırmada hem nitel hem de nicel veriler kullanılmış. Nicel veri ayağında Fransa için veri kaynakları arasında UNESCO’nun *Index Translationum* ve Fransa ulusal yayın istatistiklerine başvurulmuş. 1988’den itibaren Fransa Milli Kütüphanesi-BNF’ye giren tüm kitapları listeleyen *Index Translationum*; dil çiftleri, ülkeler, yıllar, yazarlar ve türler açısından veri süzmeye olanak tanımış. Buna ek olarak, diller arası karşılaştırmalar için Fransız profesyonel yayıncılara açık olan *Electre* veri tabanı kataloğuna erişim izni alınmış ve Fransa Yayıncılar Birliği-SNL’in verilerine başvurulmuş. Nitel veri olarak ise, editör, dizi yöneticileri, çevirmen ve edebiyat ajanslarıyla yüz kadar söyleşi yapılmış. Kitap içindeki araştırmaların ortak izlediği olan uluslararası dolaşımında çeviri akışları konusunda, başvuru veri tabanlarının sunduğu avantaj ve dezavantajlar çok ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmiş.

1 Sapiro, G. (2019) *Edebiyat Sosyolojisi*, çev. Ertuğrul Cenk Gürcan. Ankara: Doğru Batı Yayınları.

Dünya çeviri piyasasında Fransızcanın durumu çok sayıda grafik ve tabloyla 3. alt başlıkta irdelenmiş. Artan çeviri akışları ölkelerarası siyasi, diplomatik ve ekonomik ilişkiler ve özel kültürel anlaşmalarla bağıntılı okunmuş. İngilizcenin hakimiyeti karşısında Avrupa Parlamentosu ve UNESCO'nun kültürel çeşitlilik politikaları, ulusal yayıncılıkta çeviri destek programları ve ekonomik ilişkiler değerlendirilmiş.

4. alt başlık, sosyal ve beşerî bilimlerin çevrilmesinde editoryal politikalar ve bilimsel hedeflere değiniyor. İngilizcenin ortak dil olması ve örneğin felsefede Almancanın ağırlığı, akademik yayıncılığın durumu, sektör dinamikleri içinde küçük yayınevleri karşısında büyük yayınevlerinin tekeli, yazarların simgesel sermaye hacimleri vb. nedenlere, bu alandaki kitapların düşük baskı, kısıtlı dağıtım ve yavaş dolaşımı eşlik ediyor. Yayınevleri ve yayıncılık alanı aktörleri, sosyal bilimciler ve farklı disiplinler, dillere göre çeviri veri analizleri bu alt başlıkta ayrıntılı olarak yer buluyor.

Kitabın **2. Bölümü** edebiyat çevirilerine ayrılmış. Bu alan farklı edebi türlerin dolaşımı, diller, yayınevleri, Fransızcaya doğru ve Fransızcadan farklı dillere çeviri istatistikleri yıllar, siyasi faktörler ve fuarlar gibi kültürel olaylarla birlikte ilişkişel ele alınmış. Bu bölümdeki alt başlıklarda Fransa'ya dönük incelemelerin yanı sıra, tarihsel seyriyle Fransızca, İtalyanca ve İspanyolca arasındaki çeviri akışı yazar ve eserlerle birlikte değerlendirilmiş. Dođu Avrupa edebiyatının Fransa'ya ihracatında ise siyasi mantıktan pazar mantığına geçiş üzerinde durulmuş. Bir diğer alt başlık polisiye türü tarihsel değışimleriyle irdelenmiş. Yayınevleriyle yapılan söyleşiler, bu türün önde gelen dünya yazar ve eserlerinin edebiyat ödülleriyle ilişkisi, çeviriler yoluyla yeni yazarları keşif mantığı ya da alan klasiklerinin çevrilmesiyle elde edilen meşruiyete dönük bulgulara götürmüş.

3. Bölüm, çeviriyi kültürel alışverişin vektörü olarak ele almış. Bu bölümde yer alan 11. alt başlıkta İngilizcenin egemenliği karşısında Hollanda ve Fransa arasındaki kültürel alışverişin gelişimine değinilmiş. Burada ulusal kültür alanlarının dinamikleriyle Almanca, İngilizce, Fransızca dillerinden Hollandacaya, Hollandacadan Fransızcaya çevirilerin yıllara göre değışim grafikleri sunulmuş. 12. alt başlıkta Yves Gambier'nin araştırması yer alıyor. Finlandiya ile Fransa arasındaki asimetrik ilişkilerde popüler edebiyat ile nitelikli edebiyat ele alınmış. Edebiyat sisteminin ilişkiler ağı olması, kurumları, metinleri ve farklı failleriyle farklı türlerin çevirisi yine tarihsel seyri içinde incelenmiş. Farklı edebiyat biçimlerinin/ türlerinin merkezi konuma geçişi, yazar ve eserlerle birlikte 19. yüzyıldan başlayarak türlerdeki değışim, 1990 öncesi ve 1990-2000 arası dönemler için ayrıntılı istatistiklerle sunulmuş ve yeni edebiyat eğilimleri gözlemlenmiş. 13. alt başlık 1980 sonrası Fransızca-Arapça arasında çeviri akışını ele almış. Bu iki dil ve kültür arasındaki alışveriş, dünyada anadil ya da ulusal resmi dil olarak Arapça konuşan ölkelerin sayısına oranlandığında iki kültür arasındaki asimetrik ilişkiyi ortaya koymuş. Birleşmişler Milletler Kalkınma Programı'nın bilgi toplumu inşa etmek başlıklı raporundaki enformasyon ve bilgi üretimi ve dolaşımında Arapçanın kaygı verici durumunun altı çizilmiş. Kitaptaki 14.cü son alt başlıkta Gisèle Sapiro'nun "Ulusal kimlik

inşasından özelleştirmeye: Fransa ve İsrail arasında entelektüel alan” araştırması yer alıyor. İbranice, Fransızcaya en çok çevrilen diller arasında tarihsel düşüş ver artışlarıyla ayrıntılı çeviri akış istatistikleriyle ele alınmış. İsrail’in kuruluş yıldönümü nedeniyle 2008’de Paris Kitap Fuarı’na davet edilmesi, ulusal kimlik ve kültürlerin inşası, ulus-devletlerin tanınması ve resmi dillerin temsili gibi konuların yarattığı tartışmalarla çeviri alışverişleri ve asimetrik ilişkiler birlikte değerlendirilmiş.

Yayıncılık alanında yaşanan tekelleşme, belli edebiyat kurum ve faillerinin güçlenmesi, kitapların dolaşımı üzerinde ticari kaygıların etkisi, İngilizcenin tahakkümüyle çevrilen dillerin çeşitliliği sorunu, kültürlerarası asimetrik ilişkiler dolaşım ve alımlamanın sosyal dinamiklerini düşünmeyi gerektirmektedir. Bu açıdan çeviri akışlarının farklı kültürler arasındaki entelektüel etkileşimi ve kültürel diyalogu artırıp arttırmadığı sorusu bu kitap örneğinde temel bir soru olmaya devam etmektedir. Uluslararası kültürel alışverişte çeviri sosyolojisi, çeviri pratiklerine özellikle Bourdieu sosyolojisiyle bakış, dolaşım dengelerinde kültürel, politik ve ekonomik etkenlerin ve yayıncılık alanının kendine özgü dinamiklerinin ilişkisel okunmasında işlevseldir. Kitap piyasasında çevirilerin dolaşımına, farklı çeviri dil ve kültürlerin temsiline, farklı entelektüel alanlarda etkileşimlerin mantığına dönük sorularla, Türkiye’de özellikle sosyal bilimler yayıncılığı için benzer araştırmalara ihtiyaç vardır. Ayrıca kitapta araştırma verilerinin inşa edilmesine ayrılan kapsamlı bölüm, Türkiye’de çeviri yayıncılık alanı için yerel veriye erişimin sorunsallaştırılmasına katkı sağlamaktadır. Özetle, Gisèle Sapiro’nun editörlüğünde yayımlanan bu kapsamlı çalışma yayıncılık alanında çeviri sosyolojisi saha araştırmalarına nitelikli izlekler sunmaktadır.